

Predgovor

Bapska je po mnogočemu povijesno jedinstveno iskustvo. Nastala je od dva sela, Novaka i Bapske, razdjelnice kojih od živih mještana jedva još tko zna. Povijesna je činjenica da je Novak pripadao Vukovarskom vlastelinstvu (Küffstein, Eltz), a Bapska, nakon što je 1664. godine na lokalitetu Stara Babska spaljena pa u prvoj polovici 18. stoljeća priseljena uz Novak, doslovce izniknula iz pepela, pripada Iločkom vlastelinstvu (Odescalchi, Gornji Srijem). Spominju se prvi put u papinskim kolektama 1332. odnosno 1334. godine. Po tome se sela i ne razlikuju od većine ostalih. Porezni i desetinski popisi prava su rekapitulacija povijesti stanovništva kao i drugdje. Ipak, neolitski lokalitet Gradac i lokalitet Cerkva s danas restauriranom romaničkom kapelom Rođenja Blažene Djevice Marije definitivno su selo označili na svjetskoj arheološkoj i romaničkoj karti. Sedam tisuća godina života na Gracu i stoljeća proštenja Gospi Bapskoj, nezaobilazna su sastavnica i njegova suvremenoga postojanja.

Bapski abecedarij nije povijest Bapske. Da bi to bio, u njemu bi neizostavno morala biti obrađena i ona područja života u selu koja su ovdje izostala. On je utoliko jednostavno pokušaj da se akcentuiraju neke od nezaobilaznih označnica njezine povijesti. *Bapski abecedarij*, dakle, čitatelju podastire dio onih radova bez kojih tu povijest neće biti moguće napisati. Oni su zapravo abeceda komparativnoga pristupa. Izabrani radovi svakako nisu i jedini relevantni. Brojni drugi prilozi, etnološki, etnografski (Lechner, Vitez, Forjan) i muzikološki (Valašek-Hadžihusejnović), rasuti su u pojedinačnim monografijama, stručnim časopisima i priložima građi za povijest življenja u selu. Retradicionalizacija sela danas ne može vratiti izgubljeno, unatoč interesnom i turističkom oživljavanju nekih običaja. Ta oživljavanja prije su obnovljena sjećanja nego suvremenost običajna postojanja. Ona čuvaju život kao pismo, a suvremeno postojanje kao govor, dinamičnu strukturu zbilje. Selo više ne živi samo seoski. To bi također moglo značiti da je već dugo na djelu vremeniti rasap običajnosti. Klasična obrambena razdjelnica – »bolje da umre selo, nego običaji« – postala je krajnje upitnom. Običaji umiru sa svojim selom, ali i selo umire bez svojih običaja. Prekoračena je tradi-

cijska obrambena crta. Mnoge nekadašnje ciklične označnice bačene su u globalizacijski koš. »Globalno selo« odavno ne korespondira tradiciji. Zbog toga su i mnogi elementi suvremenoga seoskoga života i za same mještane arhaični, zastarjeli, staromodni. Nepostojeće kovačnice zbilje više ne potkivaju ništa.

Usukanost vremena, ujednost prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, razorno je djelovala na nekoć jedinstvenu prepoznatljivost sela. Prepoznatljivost je povlačila razliku: od tkanja starovinskoga ruha, češljanja djevojaka, snaša i žena do molitve, pjesme i govora. Crkveni blagdani bili su zrcalo ljepote i potka ženidbene sinopse. Ona je gotovo posvema nestala. U ropotarnici su završile i suprotstavljene ideologijske sinopse naših očeva i djedova, osim ondje gdje mladi starci, rođeni iza Drugoga svjetskoga rata, nedijakronijski i dogmatski prosipaju pepeo svojih očeva po glavi stanovnika.

Tako je i s ostalim »ruhom«. Oplećak, kožušak, skute, suknja, vezenka, tkanica danas su samo dijelovi refolklorizacije. Još šezdesetih godina 20. stoljeća bilo je nezamislivo u selu vidjeti djevojku, a nekmoli ženu u »minici« i »pantalonama«. Rijetke su bile i haljine.

Danas je rijedak i bapski idiom. Arhaičnim ga smatraju i izvorni govornici. Kako je njegova serbokroatistička klasifikacija krajnje upitna, tom je idiomu posvećena posebna pozornost. Arheološki, toponomastički, onomastički podaci najstariji su kulturni i obredni spomenici prošlosti. Oni su i najkonzervativniji jezikoslovni materijal uvijek mogućeg i povijesno paradigmatškog rekonstrukta. Tako je i govor kao dinamična ireverzibilna struktura spomenik sela u nestajanju.

No možda se ipak iz tradicijske identitetske matrice rodi neka nova, koja će povijesno biti dovoljno stara da potakne novum.

Josip Brkić